

Navigeren door het hoger onderwijs als eerstegeneratiestudent

Inzicht in ervaren obstakels en hoe deze te doorbreken

Yvonne Zijlstra

Elanor Kamans

Marcel van der Poel

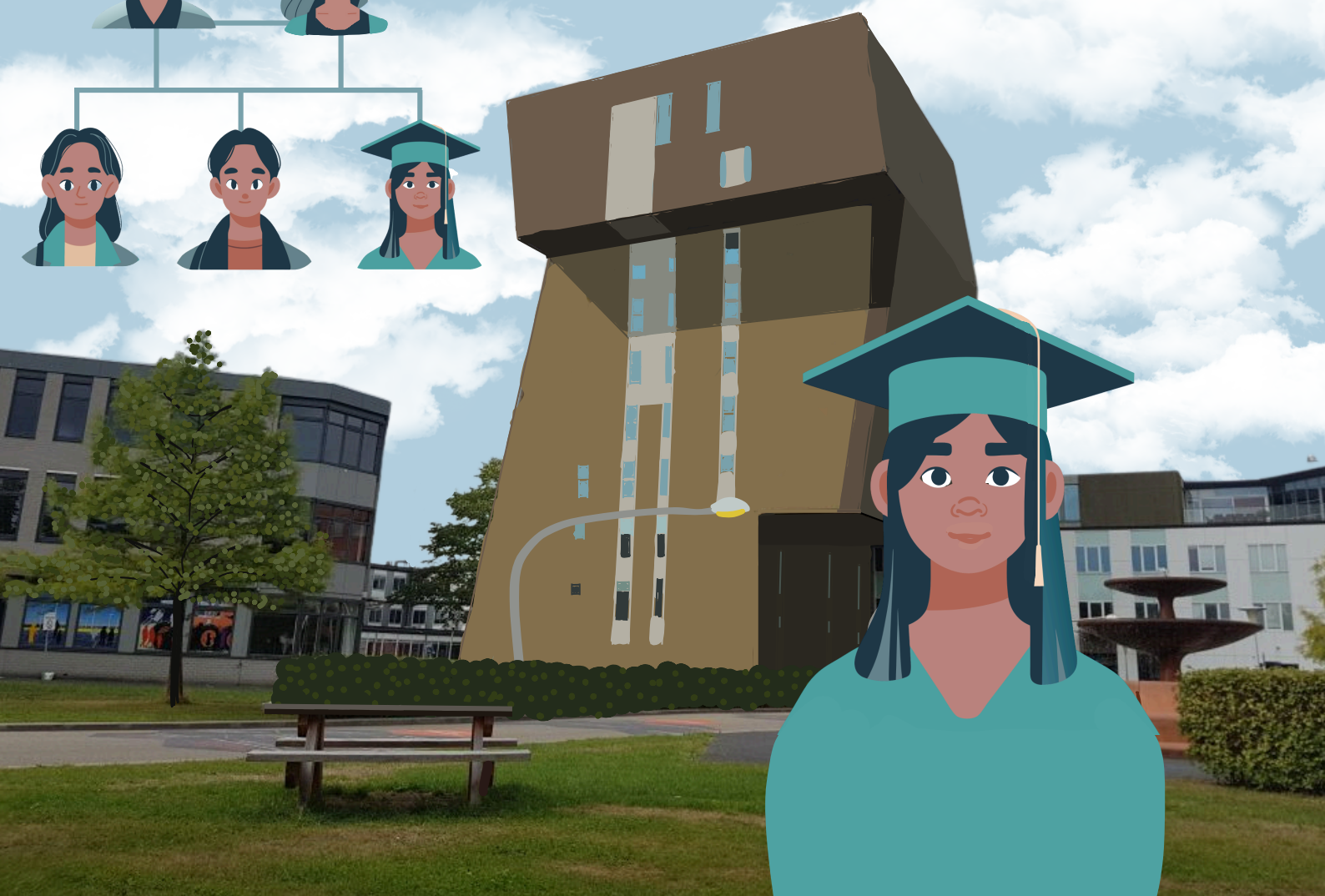
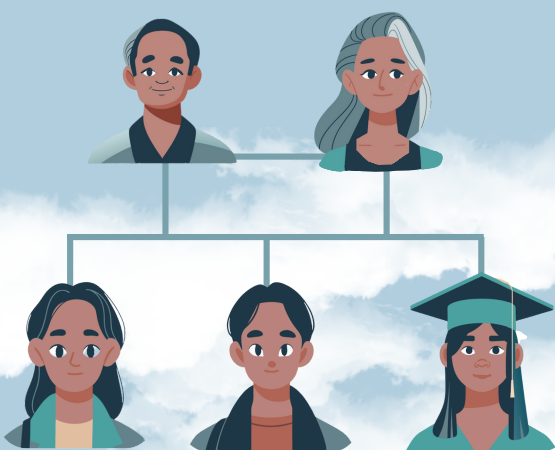
Janet Komduur

Peter Dammers

Marieke Jooste-Heinkens

Talentontwikkeling in hoger onderwijs

Juni 2025

Colofon

Auteurs

Yvonne Zijlstra¹

Elanor Kamans¹

Marcel van der Poel²

Janet Komduur³

Peter Dammers³

Marieke Jooste-Heinkens⁴

In samenwerking met:

Henk Willemsen, Marjo Blok, Marjan van Nieuwenhoven, Sytske Buwalda

Vormgeving: Myrthe Meines en Yvonne Zijlstra

CC BY-NC 4.0

Juni 2025

1. Hanze, Centrum voor Talent & Leren, Lectoraat Talentontwikkeling in Hoger Onderwijs & Samenleving

2. Hanze, International Business School

3. Hanze, Institute for Life Science and Technology

4. Hanze, Academie voor Sociale Studies

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	4
Inleiding.....	5
Opzet van het onderzoek.....	9
Onderzoeksdesign en doelgroep.....	9
Meetinstrumenten en procedure.....	9
Analyse.....	10
Resultaten.....	11
Invloeden en obstakels.....	11
• Gebrek aan materieel kapitaal.....	11
• Gebrek aan sociaal kapitaal.....	11
• Gebrek aan cultureel kapitaal.....	12
• Stereotypen en rolmodellen.....	13
• Psychologische gevolgen: self-efficacy en sense of belonging.....	13
• Omgaan met obstakels.....	14
Suggesties om studenten te ondersteunen.....	15
• Materiële ondersteuning.....	15
• Inzet rolmodellen en het bespreekbaar maken van obstakels.....	15
• Informatievoorziening toekomstige studenten en hun ouders.....	16
• Communityvorming, ondersteuning en empowerment.....	16
• Behoeftte aan kennis bij slb'ers.....	16
Conclusie en aanbevelingen.....	18
Infographic.....	20
Bevorderen van kapitaal.....	24
Wegnemen van psychologische obstakels.....	25
Docentprofessionalisering.....	26
Kanttekeningen bij het onderzoek.....	26
Tot slot.....	26
Bijlages.....	27
Formulieren en vragenkaartjes panelgesprekken.....	27
Interview opzet (Storytelling).....	29
Codeboek.....	30
Referenties.....	37

Voorwoord

De tv-series 'Klassen' en 'Ricky the Imposter' laten zien hoe kansenongelijkheid een rol speelt in het onderwijs. Diverse romans beschrijven het leven en de struggles van sociale stijgers. En ook de sociologische en psychologische wetenschappelijke literatuur biedt belangrijke inzichten. Uit al deze bronnen blijkt: het navigeren van het hoger onderwijs is niet makkelijk als je de eerste uit het gezin bent die naar het hoger onderwijs gaat.

Wat kunnen we op de Hanze doen voor deze groep studenten? Deze vraag was aanleiding voor een groep docenten, managers en onderzoekers van het Centrum voor Talent en Leren, de Academies voor Sociale Studies, Gezondheid Studies en Verpleegkunde, de International Business School en het Institute for Life Science and Technology, om de koppen bij elkaar te steken en een projectaanvraag te schrijven.

We lazen, discussieerden en brainstormden. En realiseerden ons dat veel van wat we lazen uit het buitenland kwam of de Randstedelijke context betrof. Het startpunt werd daarom een serie panelgesprekken met Hanzestudenten en Hanze-studentbegeleiders. De Academie voor Gezondheidsstudies maakte middelen vrij en onder genot van pizza en salades voerden we een aantal waardevolle gesprekken over obstakels die studenten tegenkwamen en over ideeën om deze obstakels weg te nemen.

Het resultaat van deze gesprekken is weergegeven in dit rapport. Samen met inzichten uit een afstudeeronderzoek dat Toegepaste Psychologiestudent Claudia Niemeijer deed in opdracht van het lectoraat Talentontwikkeling in Hoger Onderwijs en Samenleving, biedt het een overzicht van obstakels die studenten ervaren. Daarnaast beschrijft het een breed palet aan ideeën - groot en klein - van wat de Hanze zou kunnen doen om de weg voor deze studenten vrij te maken.

We hopen dat dit rapport niet alleen inzicht biedt, maar ook aanzet tot actie. Daarom zijn in dit rapport ook twee infographics te vinden die de resultaten duiden en een samenvatting geven van mogelijke actiepunten per type obstakel. Laten we de drempels verlagen en de weg vrijmaken voor studenten die als eersten in hun gezin de stap naar het hoger onderwijs zetten. Om zo te bouwen aan een Hanze waar álle studenten zich thuis voelen en kunnen floreren.

6 juni 2025
Elanor Kamans

Inleiding

Wat als je moet navigeren in een onbekende wereld zonder handleiding of gids en mensen die je om hulp kunt vragen? Dat is de realiteit waar een eerstegeneratiestudent vaak mee te maken krijgt. Deze studenten zijn de eersten van hun familie die aan het hbo gaan studeren (Veraa, 2020; ResearchNed, 2023). Zij hebben van huis uit vaak andere normen en gewoontes meegekregen dan wat als 'normaal' wordt gezien in het hoger onderwijs. Hierdoor hebben eerstegeneratiestudenten geen kennis over de geschreven en ongeschreven gedragscodes in het hoger onderwijs (Elffers, 2018), waardoor zij soms moeite hebben om door de sociale omgeving te navigeren. Ook kunnen hun ouders niet altijd dezelfde ondersteuning bieden die niet-eerstegeneratiestudenten wel krijgen (Easterbrook & Hadden, 2021; John et al., 2011; Veraa, 2020).

Als gevolg hiervan kunnen eerstegeneratiestudenten het gevoel hebben dat ze anders zijn of er niet echt bij horen. Maar ook twijfels over het eigen kunnen spelen vaak een rol. Studeren kan daarom voor eerstegeneratiestudenten veeleisender zijn dan voor niet-eerstegeneratiestudenten. Eerstegeneratiestudenten ervaren soms obstakels die niets met formele toegangs- of opleidingseisen te maken hebben (John et al., 2011, Van den Broek et al., 2023). En dat is niet zonder gevolgen; onderzoek toont aan dat eerstegeneratiestudenten minder vaak instromen in het hoger onderwijs, vaker uitvallen en minder vaak het diploma halen dan niet-eerstegeneratiestudenten (Dialogic, 2024). Bovenstaande is de realiteit voor een relatief grote groep studenten. Uit landelijke gegevens blijkt namelijk dat in 2023 ongeveer een derde van de studenten eerstegeneratiestudent was (ResearchNed., 2023).

Veel onderzoek naar eerste-generatiestudenten of studenten uit de lagere sociaal economische klasse komt uit de VS en het VK. Nederlandse literatuur is schaars en praktijkkennis met betrekking tot de begeleiding van eerstegeneratiestudenten richt zich vaak op de randstedelijke context waar eerstegeneratiestudenten ook vaak studenten zijn met een niet-westerse migratieachtergrond. Met dit onderzoek willen we kennis vergaren over de obstakels die eerste-generatiestudenten in de noordelijke regio ervaren.

Noord-Nederland wordt gekenmerkt door een laag opleidingsniveau (Voogd & Cuperus, 2021) en veel armoede (Visser, 2019), vaak generaties lang. Er zijn daardoor potentieel veel studenten die de eersten in hun familie zijn die naar de Hanze gaan. Het huidige onderzoek beschrijft de obstakels die eerstegeneratiestudenten op de Hanze zowel vóór als tijdens hun hbo-studie tegenkomen, wat dit met hen doet en hoe zij hier mee omgaan. Ook onderzoeken we welke kennis en ervaring studieloopbaanbegeleiders (slb'ers) hebben en hoe zij hier al dan niet rekening houden in hun begeleiding.

Welke obstakels komen studenten vaak tegen?

In het hoger onderwijs worden studenten geconfronteerd met uiteenlopende obstakels die hun studieproces beïnvloeden. Drempels die doelbewust worden ingezet om te waarborgen dat studenten over de benodigde potentie en ambitie beschikken om succesvol te zijn, heten formele obstakels (Elffers et al., 2024). Voorbeelden hiervan zijn vooropleidingseisen en de criteria die gelden om door te stromen naar een andere fase in de studie. Daarnaast bestaan er informele obstakels, die studenten onterecht hinderen ondanks hun potentie en ambitie om te slagen in het onderwijs (Elffers, et al., 2024). De literatuur beschrijft diverse informele belemmeringen, waarbij eerstegeneratiestudenten vaak specifieke uitdagingen ervaren. Een aantal van deze obstakels zijn gerelateerd aan de vorming van kapitaal (John et al., 2011; Veraa, 2020): het materiële, sociale en culturele kapitaal dat nodig is om succesvol te zijn in het hoger onderwijs. Naast deze vormen van kapitaal zijn er ook psychologische obstakels die een rol spelen. Studenten kunnen bijvoorbeeld twijfelen aan hun eigen capaciteiten of voelen zich niet thuis in de omgeving van het hbo.

Gebrek aan materieel, sociaal en cultureel kapitaal

Veel eerstegeneratiestudenten maken zich zorgen over de financiering van hun opleiding en ervaren financiële druk. Geld lenen is vaak geen vanzelfsprekende optie, omdat ouders dit ontmoedigen en omdat eerstegeneratiestudenten vaak terughoudend zijn om te lenen (Van den Broek et al., 2023). Daarnaast is er thuis soms weinig of minder geld. Om de studie te betalen nemen eerstegeneratiestudenten een bijbaan, vaak voor meer uren dan niet- eerste- generatiestudenten (Van den Broek et al., 2023). Soms kost een bijbaan zoveel tijd dat er weinig ruimte overblijft voor het maken van sociale contacten en het deelnemen aan activiteiten die bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling (Herwijer en Turkerburg, 2016, Dialogic, 2024). Financiën, oftewel materiaal kapitaal, vormen zo een eerste obstakel.

Een ander obstakel is een gebrek aan steun vanuit het netwerk. Dit wordt ook wel sociaal kapitaal genoemd (Bourdieu, 2018; John et al., 2011). Gebrek aan sociaal kapitaal leidt ertoe dat studenten meer moeite hebben met het navigeren van de nieuwe omgeving die het hbo is. Erstegeneratiestudenten worden geconfronteerd met termen die ze niet begrijpen. Wat is bijvoorbeeld een propedeuse? En hoe bereid je je voor op een tentamen? Vaak kunnen zij niet terugvallen op hun netwerk voor dit soort informatie, omdat hun familie en vrienden weinig bekend zijn met het hoger onderwijs (Easterbrook & Hadden, 2021, Elffers & Vervoort, 2018, John et al., 2011, Veraa, 2020, Winkler & Sriram, 2015).

Juist de steun uit het netwerk is cruciaal om eventuele angst voor het hoger onderwijs te overwinnen. Hoe meer ondersteuning studenten vanuit hun netwerk krijgen, hoe beter zij zich kunnen identificeren met de cultuur van hun opleiding, en hoe groter hun kans op studiesucces (Wolff, 2013).

Naast sociaal kapitaal is er soms ook minder cultureel kapitaal aanwezig. Cultureel kapitaal verwijst naar de waarde die gezinnen hechten aan onderwijs en de ervaringen die gezinnen hebben met het onderwijs (Easterbrook & Hadden, 2021). Een belangrijk aspect hiervan is de bekendheid van ouders met het hoger onderwijs (Easterbrook & Hadden, 2021; Winkler & Sriram, 2015; John et al., 2011). Deze kennis heeft onder andere betrekking op wat het hbo van een student vraagt aan kennis, vaardigheden en tijdbesteding. Daarnaast gaat cultureel kapitaal om de vaardigheid om informatie te verwerven die nodig is om te navigeren door de mogelijkheden van het onderwijssysteem (John et al., 2011). Gebrek aan bekendheid hiermee kan leiden tot minder kennis over de academische cultuur en werkwijze, wat resulteert in onduidelijke verwachtingen en een gebrek aan vaardigheden en attitudes die in het hbo worden gevraagd (John et al., 2011; Winkler & Sriram, 2015). Een ander aspect van cultureel kapitaal omvat de normen, waarden en gewoontes die succes in het hbo bevorderen (John et al., 2011). Deze gedragspatronen worden vaak onbewust doorgegeven in families. Tot slot zorgt het ontbreken van cultureel kapitaal ervoor dat het hbo geen vanzelfsprekende optie is voor een eerste-generatiestudent. Zo blijkt uit onderzoek van Elffers en Vervoort (2018) dat aspirant hbo-studenten waarvan de ouders niet hebben gestudeerd, vaak liever gaan werken dan studeren. Ook vinden eerstegeneratiestudenten een goed beroepsperspectief meestal belangrijker dan de inrichting van de studie (Van den Broek et al., 2023). Dit komt vaak omdat ouders minder nadruk leggen op de mogelijkheden van het hoger onderwijs. Voor eerste-generatiestudenten met een migratieachtergrond speelt ouderlijke druk vaak een rol in de keuze om naar het hbo te gaan (Elffers & Vervoort, 2018).

Negatieve stereotypen en gebrek aan rolmodellen

De keuze van eerstegeneratiestudenten om naar het hbo te gaan en hun succes daar wordt sterk beïnvloed door de mensen om hen heen en de normen in hun directe omgeving. Maar het is niet alleen deze binnenste kring die van belang is, ook de bredere sociaal-culturele context speelt een belangrijke rol. In onze maatschappij spelen negatieve verwachtingen over prestaties bijvoorbeeld een grote rol. Vooroordelen en negatieve stereotypering over de competentie van kinderen van ouders die niet gestudeerd hebben zijn hier een voorbeeld van (Easterbrook & Hadden, 2021). Vaak wordt ten onrechte aangenomen dat studenten uit een lagere sociale klasse minder intelligent en competent zijn (Kuppens et al., 2018). Wanneer weinig studenten uit een vergelijkbare sociale omgeving een eerstegeneratiestudent zijn voorgegaan, zijn er weinig rolmodellen beschikbaar voor deze student (Easterbrook et al., 2019). Hierdoor zien zij zichzelf ook minder snel als hbo-student en missen ze voorbeelden om zich aan op te trekken. Ook kunnen eerstegeneratiestudenten zich hierdoor minder welkom voelen in de wereld van het hoger onderwijs. Dit alles werpt drempels op om überhaupt te beginnen aan een hbo-studie.

Psychologische gevolgen

Het is goed voorstelbaar dat het ervaren van bovenstaande obstakels studenten psychologisch beïnvloedt. Deze beïnvloeding gebeurt via een proces dat we in de psychologie sociale identiteitsdreiging noemen. Studenten maken zich bijvoorbeeld zorgen dat hun groep negatief wordt beoordeeld in een hbo-omgeving of dat zij bestaande stereotypen zullen bevestigen. Ook kunnen studenten ervaren dat hun sociale achtergrond niet goed past bij de nieuwe identiteit van het student-zijn (Easterbrook et al., 2019). Dit heeft impact op het zelfvertrouwen en het gevoel van verbondenheid van eerstegeneratiestudenten (Langeloo & Kamans, 2025; Veldman, et al., 2019). Als deze studenten het gevoel hebben dat hun identiteit niet past bij de academische omgeving, kunnen ze denken dat ze niet succesvol zullen zijn in hun studie (Easterbrook et al., 2019; Veldman et al., 2019). Ze ervaren dan een lage mate van zelf-effectiviteit. Ook kunnen ze zich minder verbonden voelen (Veldman et al., 2019; Elffers et al., 2024). Het ervaren van zelf-effectiviteit en een gevoel van verbondenheid is juist heel belangrijk, omdat deze factoren positief gerelateerd zijn aan studieprestaties (Van Laar et al., 2014, Honicke & Broadbent, 2016).

Omgaan met obstakels

Voor een goed begrip van de obstakels die studenten ervaren is het niet alleen essentieel om te weten welke obstakels studenten ervaren, maar ook hoe zij hier mee omgaan. Hierdoor krijgen wij inzicht in hoe studenten uitdagingen in hun onderwijsloopbaan aanpakken en welke beschermende strategieën ze eventueel al toepassen. De literatuur onderscheidt twee soorten coping mechanismen: emotiegerichte en probleemgerichte coping (Lazarus & Folkman, 1984). Emotiegerichte coping houdt in dat een student probeert om emotionele stress te verminderen, bijvoorbeeld door emotionele steun te zoeken, zichzelf gerust te stellen of situaties te vermijden. Probleemgerichte coping betekent dat een student een obstakel direct aanpakt door de stressor te verminderen of weg te nemen.

Opzet van het onderzoek

Met dit onderzoek willen we beter begrijpen welke uitdagingen eerstegeneratiestudenten tegenkomen en hoe we eerstegeneratiestudenten goed kunnen ondersteunen. We willen ook weten wat slb'ers over deze studenten weten en hoe zij hen ondersteunen. We onderzoeken welke obstakels eerstegeneratiestudenten ervaren vóór en tijdens hun studie aan de Hanze, en hoe ze hiermee omgaan. Dit geeft inzicht in wat hen belemmert en welke ondersteuningsbehoeftes zij hebben.

Onderzoeksdesign en doelgroep

Om de informele obstakels die eerstegeneratiestudenten ervaren te identificeren, hebben we een kwalitatief onderzoeksontwerp gebruikt dat uit twee deelstudies bestaat. De eerste deelstudie omvat drie panelgesprekken met respectievelijk Nederlandse studenten ($n = 4$), internationale studenten ($n = 3$) en slb'ers ($n = 9$). De tweede deelstudie omvat een heranalyse van data afkomstig uit een afstudeerproject voor een bachelorscriptie (Niemeijer, 2022). In dit afstudeeronderzoek zijn interviews afgenomen met zeven eerstegeneratiestudenten die studeren aan de Hanze in Groningen. De studenten hebben allemaal een verschillende studie-achtergrond en kwamen uit verschillende studiejaren. In totaal zijn er zes vrouwelijke eerstegeneratiestudenten geïnterviewd.

Meetinstrumenten en procedure

Voor de panelgesprekken hebben we vragen opgesteld op basis van literatuur, zowel voor studenten als slb'ers. We gebruikten een vragenformulier en vragenkaartjes om de thema's binding, identiteit, zelfvertrouwen/zelfredzaamheid en ondersteuning uit de omgeving te verkennen. Deze zijn te vinden in bijlage 5.1. We vroegen ook naar suggesties en behoeften van eerstegeneratiestudenten. Tijdens de panelgesprekken vulden deelnemers eerst een formulier in over hun ervaringen. Daarna bespraken ze thema's van de vragenkaartjes en verzamelden we suggesties en behoeften voor activiteiten en interventies.

De semi-gestructureerde interviews van het afstudeerproject van Niemeijer (2022) bestonden uit vijf open vragen, waarbij de respondent in verhaalvorm kon antwoorden. De opzet van het interview, inclusief subvragen, staat in bijlage 5.2. Dit gaf de interviewer de mogelijkheid om door te vragen en dieper in te gaan op obstakels. De interviews werden tussen december 2021 tot begin mei 2022 via Microsoft Teams afgenomen en duurden gemiddeld 40 minuten. Alleen de voicerecorderfunctie werd gebruikt. Bij de heranalyse van de tweede deelstudie zijn alleen de volgende antwoorden op de volgende vragen gecodeerd:

1. “Er is ooit een moment in je leven geweest dat je dacht: ‘Ik ga studeren aan het hbo’. Wat maakte dat je tot dit moment kwam? Hoe zag dit moment eruit?”
2. “Tijdens de eerste weken van je opleiding: Hoe heb je deze ervaren? Wat maakte je mee? Hoe heb je de omgang met studiegenoten ervaren?”

Analyse

De transcripten van beide deelstudies zijn geïmporteerd in ATLAS.ti en gecodeerd met behulp van een codeboek (zie bijlage 5.3). Ook de antwoorden op de vragenformulieren uit de panelgesprekken zijn gecodeerd. We codeerden op type obstakel, coping en suggesties en behoeften. Het codeboek is gebaseerd op literatuur. Tijdens de analyse ontstonden ook inductieve sub-codes, die in overleg met een andere onderzoeker zijn toegepast.

Resultaten

Invloeden en obstakels

Uit de interviews komen diverse voorbeelden naar voren die te maken hebben met een gebrek aan materieel, sociaal en cultureel kapitaal en die te maken hebben met stereotypen en een gebrek aan rolmodellen. In dit onderzoek zijn pseudoniemen gebruikt om de privacy van de deelnemers te waarborgen. Alle namen die in dit rapport worden genoemd, zijn fictief en dienen enkel ter illustratie.

Gebrek aan materieel kapitaal

Eerstegeneratiestudenten beschikken vaak over weinig financiële middelen om aan het hbo te studeren. Emily geeft bijvoorbeeld aan dat ze de hele zomervakantie heeft gewerkt om haar studieboeken te betalen, terwijl klasgenoten die geen eerstegeneratiestudent waren, financiële steun van hun ouders kregen voor hun opleiding. Ze vertelt: *“Mijn ouders die betalen eigenlijk niks mee aan mijn opleiding, want dat kan gewoon niet. En ik had gewoon veel klasgenoten die geen studiefinanciering ontvingen, omdat hun ouders hun konden steunen.”*

Gebrek aan sociaal kapitaal

Naast een gebrek aan financiële middelen ervaren eerstegeneratiestudenten ook een gebrek aan sociaal kapitaal. Dit komt tot uiting bij zowel het oriënteren op een hbo-opleiding als tijdens de studie. Maria geeft aan: *“Mijn ouders konden mij verder niet echt veel vertellen over hoe dat er dan uit ging zien en die wisten ook niks. En die kenden de Hanzehogeschool ook niet.”* Joyce ervaarde ook dat ze niet kon terugvallen op mensen in haar omgeving: *“Ik ging als eerste studeren en dat was allemaal nieuw. Niemand kon mij helpen. Ik denk dat dat wel voor meer onzekerheid heeft gezorgd dan wanneer iemand daarnaast stond en zegt van: ‘Hé, dit gaat gebeuren, zo ziet het eruit.’”*

Daarnaast hebben eerstegeneratiestudenten bij het kiezen van een toekomstige studie of beroep vaak niet de juiste informatie over wat beroepen precies inhouden, omdat deze kennis niet in hun netwerk aanwezig is. Mark (Slb'er) vertelt hierover het volgende: *“Maar het perspectief is dat je straks, als je een hbo hebt, waarschijnlijk wel een goeie functie hebt en dat je dat op een gegeven moment kunt terugbetalen. Als je die ervaring niet hebt als ouder, kun je op die manier ook je kind volgens mij niet goed sturen, niet goed gidsen.”*

Een gebrek aan sociaal kapitaal blijft eerstegeneratiestudenten parten spelen tijdens de studie. Berend vertelt: *“Nou ja, mijn ouders, die hebben ook niet echt hbo gedaan en ze kunnen daar ook niet echt over meepraten of mij dingen uitleggen met opdrachten of wat dan ook. In de basis weten ze niets van het hbo, dus dat is lastig. Dan loop je ergens tegenaan en dan zeggen zij: ‘Ik weet het ook niet.’”* Verder geven slb’ers aan dat eerstegeneratiestudenten geen emotioneel vangnet hebben en niet de juiste mensen kennen, wat het vinden van een stageplek moeilijker maakt.

Gebrek aan cultureel kapitaal

Eerstegeneratiestudenten ervaren vaak ook een gebrek aan cultureel kapitaal. Ten eerste missen eerstegeneratiestudenten de benodigde kennis en attitudes die nodig zijn voor het hoger onderwijs en worden ze niet altijd aangemoedigd om naar het hbo te gaan. Eerstegeneratiestudenten zijn bijvoorbeeld vaak onbekend met termen als ‘propedeuse’ en weten niet hoe ze het beste moeten leren. Kyra licht toe: *“Veel studenten bespraken termen op school waar ik geen flauw idee van had.”* Slb’ers merken hierover op dat eerstegeneratiestudenten vaak niet goed op de hoogte zijn van wat een hbo-opleiding hun kan bieden en welke waarde studeren heeft. Ten tweede kan het gezinsklimaat een belemmerende rol spelen voor de eerstegeneratiestudent. Ouders zijn vaak onwetend over de meerwaarde van het hbo. Slb’er Ria vertelt bijvoorbeeld: *“Maar dat weten eerstegeneratiestudenten niet, dat het wel goed komt als ze eenmaal gaan werken. En er is ook onwetendheid van: ‘Wat gaat het mij opleveren?’ en ‘Wat ik kan ik er later mee?’ ‘Of hoeveel is het waard?’”* Slb’ers zien dus dat ouders de waarde van het hbo vaak niet goed inschatten. Soms worden studenten bijvoorbeeld aangespoord om thuis mee te helpen, terwijl ze eigenlijk moeten studeren.

Door de verschillen tussen de hbo-omgeving en de thuisomgeving is het voor eerstegeneratiestudenten niet vanzelfsprekend om te schakelen tussen deze twee werelden. Dit kan frictie veroorzaken. Ze lopen tegen obstakels aan door negatieve verwachtingen van hun familie over het hbo, of juist door positieve verwachtingen waaraan ze in hun ogen niet kunnen voldoen. Lisa beschrijft dat het lastig is om haar ouders mee te nemen in de werkwijzen binnen het hbo: *“En dan is het van ja, ik kan niet, want ik heb dit en dan snappen ze (ouders) dat niet helemaal. Want ze zeggen dan: ‘Je gaat toch gewoon naar school? Of huh had je dan niet les ofzo?’ Maar ik heb gewoon een flexibel rooster. Gewoon qua communiceren met familie is het wel lastig.”*

Sommige ouders staan niet positief tegenover het hbo, terwijl andere ouders graag willen dat de eer van de familie hoog wordt gehouden. Dit zorgt voor extra druk: de studie moet slagen. Deze druk speelt ook bij internationale studenten. Als de student zonder diploma terugkeert, is dit niet goed voor de eer van de familie. Slb’ers herkennen de prestatiedruk die sommige eerstegeneratiestudenten ervaren. Mark (Slb’er) vroeg aan een eerstegeneratiestudent: *‘Vind je het leuk hier?’* Deze antwoordt: *‘Nee, maar het moet van mijn moeder, want die had zelf graag willen studeren en die heeft de kans niet gehad.’”* Ook zien we dat verwachtingen van ouders tot prestatiedruk kunnen lijden. Sara vertelt hierover: *“Ik voelde mij gestrest over de mening en de standaard die mijn ouders van mij verwachtten. Ik voelde mij angstig over of ik wel zou slagen. En over de cijfers en hoe te presteren.”*

Stereotypen en rolmodellen

Eerstegeneratiestudenten, zeker degenen die via het mbo doorstromen, hebben te maken met stereotyperende boodschappen. Op scholen wordt vaak gesuggereerd dat het hbo veel uitdagender zal zijn voor deze studenten. Dit kan leiden tot twijfels over het eigen kunnen.

Jennifer vertelt bijvoorbeeld: *“Als je dan hier op het hbo hoort van, het is heel lastig, en als je op het mbo ook ooit hebt gehoord van het is heel lastig, dan denk je oh: ‘Misschien is het dan toch wel heel moeilijk.’”* Ook slb'ers wijzen op de stereotyperende boodschappen over het hbo. Anja (Slb'er) vertelt: *“Er wordt gezegd: ‘Let op: hbo is wel iets anders dan mbo.’ En tegelijkertijd zit er ook een soort waarschuwend vingertje bij.”*

Een vooroordeel kan verschillende effecten hebben. Het kan ervoor zorgen dat een student zich wil bewijzen, maar anderzijds kan het ook zorgen voor twijfels aan het eigen kunnen. Deze twee effecten heeft Meike ook ervaren: *“De één denkt: ‘Nou, ik weet het nog niet. Het is wel een groot verschil met het mbo, en of dat allemaal wel gaat lukken...’ Dat geeft ook wel wat druk.” En even later zegt ze: “Je wilt ook niet zeggen van je hebt gelijk, het lukte me toch niet vanaf het mbo naar het hbo, dus dan zit je in tweestrijd.”*

Een ander obstakel is dat eerstegeneratiestudenten zich niet kunnen optrekken aan rolmodellen. Deborah geeft aan dat ze, in vergelijking met niet-eerstegeneratiestudenten, geen rolmodellen heeft gehad. Dit maakt het volgens haar moeilijker om een goed beeld te krijgen van wat je als student aan kunt. Elsa vond het ook moeilijk om de hbo-omgeving te leren kennen: *“Mijn ervaring was: ik weet niets, ik ken niemand die hbo heeft gedaan, hoe zit dit in elkaar? Dus moet je die nieuwe ervaringen opdoen plus je studie plus de omgeving leren kennen.”*

Ook Hendrik (Slb'er) beaamt dat de afwezigheid van rolmodellen een invloed kan hebben op de vervolgstudiekeuze na de middelbare school: *“Dat beïnvloedt ook je keuze, als je al mensen kent die hebben gestudeerd, kun je ook veel beter oriënteren wat bij jou kan passen.”*

Psychologische gevolgen: self-efficacy en sense of belonging

Gebrek aan materieel, sociaal en cultureel kapitaal, rolmodellen en stereotypen kan van invloed zijn op hoe studenten zich psychologisch voelen ten opzichte van hun studie. Studenten vragen zich bijvoorbeeld af of zij wel op het hbo passen. Sommigen ervaren dit al voordat ze aan hun hbo-studie beginnen. Zo vertelt Kyra: *“Maar ik had mij eigenlijk niet helemaal goed verdiept in dit studiekeuzetraject, want dat was dus echt op hbo- en wo niveau. En ik had natuurlijk mbo 3 en op dat moment wist ik ook nog niet van de 21+ toets af, waardoor ik dus eigenlijk, dacht: ‘Oh is dat wel echt iets voor mij? Pas ik hier wel bij omdat het allemaal een hogere opleiding is dan ik.’”* Ook tijdens de studie kunnen studenten moeite hebben om zichzelf als hbo-student te zien. Kyra vertelt hierover: *“Ik merkte wel dat ik niet helemaal de doorsneestudent was of zoiets.”*

Eerstegeneratiestudenten vinden het soms dus moeilijk om zichzelf als hbo-student te zien. Dit kan hun zelfvertrouwen beïnvloeden. Maria worstelt daarmee: *“Dat heb ik mezelf zo aangepreft van oké, blijkbaar is dat allemaal heel moeilijk. ‘Kan ik dit wel?’ Dat had ik vooral aan het begin. Maar ook meer van: ‘oh het is blijkbaar heel moeilijk’. En ja, ik deed het dan niet zo goed.”* Ook kan het worstelen met zelfvertrouwen eraan bijdragen dat studenten zich vaak niet verbonden voelen met de instelling en medestudenten. Zowel internationale als Nederlandse studenten geven aan dat ze het moeilijk vinden om aansluiting te vinden bij medestudenten. Joyce zegt bijvoorbeeld: *“Ik vond het ook best wel lastig om dan in je eentje in een nieuwe groep te komen en er worden ook best wel snel kleine groepjes in de klas gemaakt. Dus dan denk je: ‘O ja, zit ik dan wel in het juiste kleine groepje?’, en ‘Worden dit mijn vrienden voor het hele leven?’ Dus best wel veel nieuwe dingen en best wel wat stress dat je denkt van: ‘Oh shit’ of ‘Ik moet het wel goed doen.’”* Er zijn ook studenten die minder waarde hechten aan verbondenheid met medestudenten. Emily vertelt hierover: *“Ik kan gewoon prima overleggen met ze en samenwerken en zo. Alleen ze zijn niet echt mijn type mens, maar ja dat vind ik ook niet echt erg, ik heb vrienden genoeg.”*

Omgaan met obstakels

Hoe gaan studenten om met de obstakels die zij tegenkomen? Uit de data blijkt dat studenten zowel probleemgerichte als emotiegerichte copingstrategieën hanteren. Probleemgerichte coping betekent dat studenten actief proberen hun problemen op te lossen. Dit doen ze bijvoorbeeld als ze niet goed begrijpen hoe het hoger onderwijs werkt, niet weten hoe ze het beste kunnen studeren, of niet zeker weten waar ze hulp kunnen vinden. In zulke gevallen gaan ze op zoek naar steun in hun omgeving of zoeken ze zelf informatie op. Joyce vertelt bijvoorbeeld: *“Ik heb vooral het eerste jaar echt heel veel moeten uitzoeken. ‘Hoe kan ik het beste leren? Bijvoorbeeld, welke strategie kan ik daarvoor gebruiken?’”* Deborah vertelt dat ze zelf actie ondernam toen ze merkte dat ze niet genoeg informatie had over hoe het hoger onderwijs werkt: *“Natuurlijk hier en daar moet je ook zelf op onderzoek uitgaan. Ik heb het uiteindelijk ook van mijn pleegmoeders. Ik had al heel lang geen contact meer met hun, maar ik heb dus weer contact opgenomen (om informatie in te winnen over het hoger onderwijs).”*

Een enkeling zet ook probleemgerichte coping in wanneer ze weinig verbondenheid ervaren of wanneer ze het idee hebben niet echt een hbo-student te zijn. Maria vond het moeilijk om een gevoel van verbondenheid met medestudenten te ervaren. Uiteindelijk heeft ze zich er toch overheen gezet om meer contacten te zoeken: *“En ja.... Ik hou daar zelf niet heel erg van, maar ja, dan zet je je er toch maar overheen, want je moet toch een beetje mensen leren kennen en zo dus... nou ben ik toch heen geweest en dat was best wel leuk.”* Kyra zag zichzelf in eerste instantie niet als hbo-student. Uiteindelijk heeft ze zich niet laten tegenhouden door deze gedachtegang. Kyra vertelt: *“Maar dan op een gegeven moment moet je wel gewoon de knop om gaan zetten: van oké, ga ik het dan nu ook wel gewoon uitproberen of niet? En dat heb ik ook gedaan.”*

Doorgaans zien we echter dat studenten vooral emotiegerichte coping inzetten wanneer studenten zich minder verbonden voelen of minder zelfvertrouwen hebben. Studenten proberen zichzelf gerust te stellen en hun emoties te kalmeren. Emily ervaart bijvoorbeeld weinig verbondenheid en rechtvaardigt dit gevoel op de volgende wijze: *“Je zit hier niet, natuurlijk het is leuk, maar je zit hier niet om vrienden te maken.”* Maria gaat om met het voelen van weinig verbondenheid door te focussen op de positieve aspecten van haar huidige situatie: *“Het is natuurlijk ook een beetje dat je er zelf wat van moet maken, hè? Dus je kan zoiets hebben van: ‘Nou, ik voel mij misschien niet heel erg thuis, dus ik ga in mijn eentje maar gewoon van alles doen... of je denkt van nou... er zijn in ieder geval leuke mensen waar ik mee om kan gaan en daar compenseer je dat zeg maar een beetje mee.’”* Ook wanneer studenten minder zelfvertrouwen hebben, gebruiken ze soms geruststellende gedachtes, zoals Jennifer: *“Ja, het vertrouwen was er niet, maar ik had zoiets van: ‘Als ik er alles aan heb gedaan en het mislukt alsnog, dan kan ik er in ieder geval positief op terugkijken, zeg maar.’”*

Ondanks hun verminderde zelfvertrouwen, stellen eerstegeneratiestudenten zich in veel gevallen vastberaden op om het studeren wel te proberen. Eve vertelt: *“You have somewhere to go afterwards in a sense. It was definitely the least of my priorities at the time to come back and drop out, mostly because I'm stubborn, but also because of all the preparation and because I saved money for almost like a year simply just to enroll and get these things done.”*

Suggesties om studenten te ondersteunen

Studenten en slb'ers hebben ideeën ingebracht om het hoger onderwijs toegankelijker te maken voor eerstegeneratiestudenten. Ook is besproken hoe we beter kunnen inspelen op de behoeftes van deze studenten. Er is hierbij gevraagd naar zowel vorm als inhoud. Dit leverde een breed palet aan mogelijke interventies op die volgens studenten en slb'ers voorzien in de behoeftes van eerstegeneratiestudenten. De suggesties sluiten grotendeels aan op de obstakels die we eerder bespraken en hebben betrekking op materiële ondersteuning, de inzet van rolmodellen, informatievoorziening voor studiekeizers en informatievoorziening gedurende de studie, community-vorming, empowerment en informatievoorziening voor docenten en studiebegeleiders.

Materiële ondersteuning

Om financiële obstakels weg te nemen, wordt voorgesteld om een loket op te zetten voor studenten met financiële problemen. Ook wordt geopperd om lessen later te beginnen omdat eerstegeneratiestudenten niet altijd de middelen hebben om op kamers te gaan en vaak veel reistijd hebben.

Inzet rolmodellen en het bespreekbaar maken van obstakels

Om een realistisch beeld te schetsen van studeren aan het hbo, wordt voorgesteld om verhalen van eerstegeneratiestudenten op de website te plaatsen. Zo kunnen zij hun ervaringen delen en andere eerstegeneratiestudenten informeren en inspireren. Het is volgens slb'ers ook belangrijk om het begrip ‘eerstegeneratiestudent’ bekender te maken. Een idee is om een filmpje te maken waarin verschillende studenten, inclusief eerstegeneratiestudenten, over hun ervaringen vertellen. Hierbij wordt ook voorgesteld om in dergelijk aanbod in te gaan op de uitdagingen die ze tegenkomen, zodat ze bespreekbaar worden gemaakt.

Informatievoorziening toekomstige studenten en hun ouders

Voor een goede voorlichting voorafgaand aan het hbo is het belangrijk om voorlichting te geven op plekken waar veel eerstegeneratiestudenten te verwachten zijn, zoals op middelbare scholen en mbo-scholen. Decanen op middelbare scholen moeten bekend zijn met het begrip 'eerstegeneratiestudent' en het is wenselijk om voorlichting te geven op mbo-scholen over het hbo. De inhoud van de voorlichting voorafgaand aan het hbo kan bestaan uit informatie over studeren en de loopbaanmogelijkheden na het hbo. Dit kan naast voorlichtingen op scholen vorm krijgen door een dag voor eerstegeneratiestudenten te organiseren, spoedcursussen (zoals een webinar of e-learning), een podcast, filmpje of flyer met ervaringen, informatiemarkten, proeflessen of een informatiepunt.

De rol van ouders in de ondersteuning bij het keuzeproces wordt als belangrijk aandachtspunt genoemd en er worden diverse ideeën aangedragen hoe ouders geholpen kunnen worden om hun kind beter te ondersteunen. Dit kan zijn in de vorm van een boekje met belangrijke zaken, een checklist met essentiële informatie en betrouwbare websites voor ouders, extra ouderavonden met voorlichting, of een meeloopdag voor ouders. Betrokkenen bij de voorlichting kunnen oud-studenten, docenten en medewerkers van de Hanzehogeschool, en ouders van studerende eerstegeneratiestudenten zijn. Om ouders een beeld te geven van het studeren aan het hbo, wordt het idee geopperd om studenten in co-creatie de voorlichting voor toekomstige studenten te laten vormgeven, bijvoorbeeld door een podcast of een filmpje te maken met een ervaringsdeskundige.

Communityvorming, ondersteuning en empowerment

Tijdens het studeren aan het hbo kan informatievoorziening zich richten op het aanleren van de juiste mindset en studievaardigheden, het delen van informatie tijdens slb-lessen, het balanceren van studie en privé, het vinden van een stageplek en het ontmoeten van alumni voor informatie over de periode na de studie. Ondersteuning kan worden vormgegeven door lotgenotengroepen en leergemeenschappen. Communityvorming en empowerment staan dus centraal. Hierbij wordt gedacht aan het delen van ervaringen met het hoger beroepsonderwijs met andere studenten en het krijgen van tips van oudere eerstegeneratiestudenten. Ook werd een buddy-systemen genoemd, waarbij een eerstegeneratiestudent wordt gekoppeld aan een ouderejaars. Dit kan zowel fysiek als via WhatsApp plaatsvinden. Andere voorgestelde vormen zijn een cultuurmarkt, een dag voor eerstegeneratiestudenten, een cursus netwerken, filmavonden, campustours, informatieavonden tussen docenten en afgestudeerden en eerstegeneratiestudenten, inloopuren en een congres van eerste-generatiestudenten met als focus: hoe verder na de studie.

Behoefte aan kennis bij slb'ers

Uit de panelgesprekken en interviews blijkt dat er behoefte is aan meer kennis over eerstegeneratiestudenten in de Groningse context. Mirjam (slb'er) vult aan: *"Je dient eerst goed te weten/onderzoeken wat de "dingen" zijn waar deze studenten nu echt tegenaan lopen in Nederlandse/Groningse/Hanze context, pas dan kan je als docent inspelen op wat deze studenten nodig hebben."* Slb'ers stellen ook voor om interviews af te nemen om inzicht te krijgen in het loopbaanverloop van eerstegeneratiestudenten en terug te kijken met alumni.

In een omgeving waarin inclusiviteit belangrijk is, vervullen slb'ers en docenten een belangrijke rol in het inspelen op behoeftes van eerstegeneratiestudenten. Echter, blijkt uit ons onderzoek dat dit voor sommige slb'ers een gespreksonderwerp is, maar anderen er niet naar vragen: *“Het is echt een blinde vlek voor mij”*, vertelt Emiel. Sommige slb'ers willen er wel naar vragen, maar weten niet goed hoe ze dit moeten aanpakken, zoals Inge: *“Hoe zou je het gesprek überhaupt kunnen aangaan? Zonder dat je direct de ander laat terugschrikken.”*

Slb'ers geven dan ook aan dat ze willen leren hoe ze gesprekken kunnen voeren met deze studenten. Een podcast zou hierbij kunnen helpen. In de panelgesprekken gaven slb'ers aan dat ze niet goed weten wie überhaupt eerstegeneratiestudenten zijn. Een voorgestelde maatregel van een slb'er is om in de studentenregistratie (bijvoorbeeld Osiris) een melding te geven, zodat docenten weten hoeveel eerstegeneratiestudenten in hun klas zitten

Conclusies en aanbevelingen

Ons onderzoek richtte zich op het in kaart brengen van informele obstakels die eerste-generatiestudenten aan de Hanze ervaren tijdens hun studie. Het huidige onderzoek toont aan dat eerstegeneratiestudenten aan de Hanze geconfronteerd worden met een breed scala aan obstakels. Deze obstakels zijn niet alleen praktisch of academisch van aard, maar ook diepgeworteld in sociale en psychologische aspecten. Het gebrek aan materieel, sociaal en cultureel kapitaal, de afwezigheid van een gevoel van verbondenheid en twijfels over het eigen kunnen dragen bij aan hun kwetsbare positie binnen het hbo.

Om deze uitdagingen aan te pakken, zijn gerichte interventies op drie niveaus noodzakelijk. Ten eerste is het belangrijk om studenten actief te ondersteunen bij het opbouwen van kapitaal. Ten tweede is het van belang om deze obstakels binnen de Hanze bespreekbaar te maken, zodat ervaringen genormaliseerd worden. Tot slot is aandacht voor de psychologische kant essentieel, zodat studenten op een effectieve manier om kunnen gaan met subjectieve, niet-helpende en vaak onterechte gedachten, die zij over zichzelf en het hbo hebben.

Om meer duiding te geven aan de resultaten en aanbevelingen uit dit onderzoek zijn twee infographics ontworpen. Deze zijn op de volgende bladzijdes weergegeven. De eerste infographic gaat in op de periode voordat studenten instromen in het hbo en de tweede infographic gaat over de periode tijdens het hbo.

Wandel mee met eerstegeneratiestudenten op hun weg naar het hbo en ontdek de obstakels onderweg

Veel studenten zijn de eerste in hun familie die naar het hbo gaan. Voor deze eerstegeneratiestudenten kan de stap naar het hbo spannend en lastig zijn. Loop een stukje mee met eerstegeneratiestudenten en hun studieloopbaanbegeleiders (slb'ers) en zie welke obstakels zij tegenkomen op weg naar het hbo. De fictieve personages zijn gebaseerd op resultaten van ons onderzoek naar eerstegeneratiestudenten.

Auteurs rapport: Yvonne Zijlstra (& infographic), Elanor Kamans, Marcel van der Poel, Janet Komduur, Peter Dammers, Marieke Jooste-Heinkens

Vragen? Mail naar:
Lectoraat.Talent@org.hanze.nl

NAAR HBO

NAAR HBO

Ondersteun studenten bij financiële zorgen door:
een financieel loket op te zetten

Informeren van decanen over:
behoeftes en obstakels waar eerstegeneratiestudenten tegenaan kunnen lopen

Wees pro-actief in de studie-voorlichting door:

- aanwezig te zijn op scholen met veel eerstegeneratiestudenten;
- ouders te betrekken in de voorlichting.

"Eerstegeneratiestudenten kunnen niet terugvallen op hun netwerk voor de oriëntatie op een beroep. Er is onwetendheid over de waarde van studeren."

"Ik wist niet goed hoe ik aan informatie moest komen om mij in te schrijven aan het hbo en ik kon ook niet terugvallen op mijn ouders. Ik heb de hele vakantie moeten werken om mijn studieboeken te kunnen betalen."

Informatie en steun vanuit het gezin

Betrek voorgaande eerstegeneratiestudenten door:

- het schrijven van testimonials;
- het maken van voorlichtingsfilmpjes;
- obstakels bespreekbaar te maken.

"Op het MBO ben ik best wel bang gepraat om te gaan beginnen aan het hbo. Ze zeiden tegen mij dat het wel een hele grote stap voor mij zou zijn."

"Dat beïnvloedt ook je studiekeuze, als je al mensen kent die hebben gestudeerd, kun je ook veel beter oriënteren op wat bij jou kan passen."

Vooroordelen en geen
rolmodellen

Help eerstegeneratiestudenten door:

- (onterechte) zorgen of twijfels over competenties en thuis horen binnen het hbo weg te nemen;
- gerichte interventies te ontwikkelen om kapitaal aan te vullen, waardoor zorgen verminderen.

"Als je ouders die coaching voor de studiekeuze niet kunnen bieden, dan gaan studenten zichzelf bij het oriënteren op een studiekeuze te laag inschatten en dan komen ze lager uit dan ze kunnen."

"Maar wat als het niet goed komt, want: 'Wat als het me niet lukt?' Dus dat geeft mij ook weer een soort druk."

"Oh, is dat (studeren aan het hbo) wel echt iets voor mij? Pas ik hier wel bij omdat iedereen allemaal een hogere opleiding heeft dan ik?"

Zorgen over
verbondenheid en
competentie

Wandel mee met eerstegeneratiestudenten tijdens hun hbo-studie en ontdek de obstakels onderweg

Veel studenten zijn de eerste in hun familie die naar het hbo gaan. Voor deze eerstegeneratiestudenten kan de stap naar het hbo spannend en lastig zijn. Loop een stukje mee met eerstegeneratiestudenten en hun studieloopbaanbegeleiders (slb'ers) en zie welke obstakels zij tegenkomen tijdens hun hbo-studie. De fictieve personages zijn gebaseerd op resultaten van ons onderzoek naar eerstegeneratiestudenten.

Auteurs rapport: Yvonne Zijlstra (& infographic), Elanor Kamans, Marcel van der Poel, Janet Komduur, Peter Dammers, Marieke Jooste-Heinkens

Vragen? Mail naar:
Lectoraat.Talent@org.hanze.nl

DIPLOMA

DIPLOMA

Ondersteun studenten

bij financiële zorgen door:

- een financieel loket op te zetten
- lessen later te beginnen (i.v.m. reisafstand thuiswonende studenten)

Doe onderzoek naar:

- de ontwikkeling van eerstegeneratiestudenten en obstakels die zij tegenkomen
- bewustzijn van docenten over eerstegeneratiestudenten

Informeer eerstegeneratiestudenten

en hun ouders tijdens hun studie en stem af op hun behoeftes

“Andere niet-eerstegeneratiestudenten krijgen vaak financiële steun van hun ouders en ik niet. Ook merkte ik dat ik niet bij mijn ouders terecht kon bij vragen over termen die ik niet begreep of over leerstrategieën.”

“Een student geeft aan van haar moeder te moeten studeren, die had zelf graag willen studeren en heeft de kans niet gehad.”

“Voor veel eerstegeneratiestudenten is werken naast de studie een noodzaak. Tijdens de studie is er vaak onbegrip over termen. Ook hebben ze geen emotioneel vangnet. Hoe kun je als docent het gesprek aangaan, zonder dat je de student laat terugschrikken?”

**Informatie en steun
vanuit het gezin**

"Als je dan hier op het hbo hoort van, het is heel lastig, en als je op het mbo ook ooit heb gehoord: 'Het is heel lastig'. Dan ga je toch denken: 'Misschien is het dan toch wel heel moeilijk.'"

"Het is lastig dat je niet zoveel kennis van oudere studenten of afgestudeerde studenten kunt krijgen die je misschien kunnen helpen."

Betrek (voorgaande) eerstegeneratiestudenten door:

- het schrijven van testimonials;
- het maken van voorlichtingsfilmpjes;
- obstakels bespreekbaar te maken.

Vooroordelen en geen rolmodellen

Help eerstegeneratiestudenten door:

- (onterechte) zorgen of twijfels over competenties die nodig zijn voor het hbo weg te nemen (bijvoorbeeld door inzet van een wise-interventie);
- het creëren van een gevoel van verbondenheid door communityvorming (in de vorm van uitwisselen van ervaringen of wise-interventies).

"Weet je wel, wederom die angsten van: 'Kan ik dit eigenlijk wel en doe ik het allemaal wel goed?'"

"Ik merkte wel dat ik niet helemaal, zeg maar, de doorsneestudent was."

"Ik had het gevoel dat ik er gewoon niet helemaal bij hoorde. Dat ik gewoon een ander type mens was."

Zorgen over verbondenheid en competentie

Bevorderen van kapitaal

Eerstegeneratiestudenten hebben minder financiële middelen, minder toegang tot informatie en een kleiner netwerk die relevante informatie over het hbo kan bieden. Eerstegeneratiestudenten lopen daarom een stap achter op niet-eerstegeneratiestudenten – niet vanwege een gebrek aan motivatie of talent -, maar vanwege het ontbreken van een culturele of sociale ‘voorsprong’. Hierdoor is het voor eerstegeneratiestudenten lastig om door de wereld van het hbo te navigeren. De literatuur bevestigt dat het leren van de sociale en culturele regels een groot obstakel is bij de start van het hbo (Elffers, 2018; Sriram & Winkler, 2015; Veraa, 2020).

Het versterken van het kapitaal van studenten kan op verschillende manieren worden aangepakt. De eerste aanbeveling richt zich op het aanvullen van materieel kapitaal, zoals het bieden van financiële ondersteuning. Tijdens de panelgesprekken werd voorgesteld om een financieel loket in te richten waar studenten terecht kunnen met vragen en zorgen over de financiering van hun opleiding. Daarnaast werd gesuggereerd om lessen later te laten beginnen voor thuiswonende studenten. In het Dialogic rapport (2024) wordt een financiële beurs voorgesteld.

De tweede aanbeveling richt zich op het aanvullen van sociaal kapitaal, zodat eerstegeneratiestudenten kunnen terugvallen op een emotioneel vangnet. Uit de gesprekken blijkt dat communityvorming en empowerment essentieel zijn. Er worden verschillende vormen genoemd om eerstegeneratiestudenten bij elkaar te brengen, bijvoorbeeld door bijeenkomsten met alumni of docenten. Een goed praktijkvoorbeeld is het Honoursprogramma van de Hanze waaruit blijkt dat eerstegeneratiestudenten een hoge mate van sense of belonging ervaren. Eerstegeneratiestudenten waarderen het om deel uit te maken van een *safe space* met gelijkgestemde studenten. Docenten kunnen een belangrijke rol spelen bij het versterken van deze *safe spaces* (Langeloo & Kamans, 2025).

De derde aanbeveling richt zich op het aanvullen van cultureel kapitaal. Voorafgaand aan de studie ligt een belangrijke taak bij de studievoorlichting om eerstegeneratiestudenten en hun ouders op een laagdrempelige manier voor te lichten over het hbo. Ons onderzoek toont aan dat studenten vaak niet over de benodigde kennis beschikken en dat hun ouders de waarde van het hbo niet altijd inzien. Ook tijdens het hbo blijft het voor eerstegeneratiestudenten een aandachtspunt dat zij de ondersteuning en bronnen vinden die zij nodig hebben. Hierbij is het belangrijk dat studenten het vertrouwen krijgen dat ze de stap naar het hbo kunnen maken.

Vanuit de praktijk zijn er ook al andere voorbeelden beschikbaar die zich richten op het aanvullen van kapitaal, zoals het zomerbrugprogramma van Veraa (2020). Zo'n dergelijk programma voorziet de eerstegeneratiestudent in informatie over het reilen en zeilen aan het hbo. Hiermee wordt het cultureel kapitaal aangevuld. Andere hogescholen die dergelijke programma's aanbieden rapporteren ook positieve effecten op zelf-effectiviteit en sense of belonging (Dialogic, 2024). Doordat studenten de informatie krijgen die ze nodig zijn, kan hun gevoel van zelf-effectiviteit stijgen. Op zijn beurt vergroot dit ook weer de sense of belonging. Deze programma's zijn echter niet een op een toe te passen in de context van de Hanze. De meeste zomerbrugprogramma's worden aangeboden in de randstad en bedienen studenten die cultureel en demografisch sterk verschillen van de studenten aan de Hanze. In de Groningse context spelen ouderlijk inkomen en intergenerationele armoede een belangrijke rol (Visser, 2019). Daarom is het essentieel om toekomstige interventies specifiek op deze doelgroep af te stemmen.

Tot slot is het voorwaardelijk dat marketing-en-communicatie-activiteiten rondom het aanbod voor eerstegeneratiestudenten leiden tot toegankelijke en vindbare ondersteuning. Daarom is het belangrijk om te onderzoeken welke communicatiestrategieën bij eerstegeneratiestudenten passen. Zo identificeren eerstegeneratiestudenten zichzelf niet altijd als eerstegeneratiestudent (Kamans & Langeloo, 2025). Dit is een belangrijk aandachtspunt om mee te nemen bij het communiceren van het aanbod en ook een argument om het aanbod intra-curriculair aan te bieden. Eenmaal op het hbo kan een docent veel betekenen in het wegwijs maken van een eerstegeneratiestudent. Indien nodig kan deze de student doorverwijzen naar beschikbare interventies. Voorwaardelijk is dat de student een vertrouwensband heeft met de docent en er oprechte interesse is voor de student als persoon (Van de Korput, 2022).

Wegnemen van psychologische obstakels

Het aanvullen van kapitaal in de vorm van kennis of vaardigheden is belangrijk, maar niet voldoende. Om de obstakels waar eerstegeneratiestudenten tegenaanlopen bespreekbaar te maken, is het belangrijk om de beeldvorming over eerstegeneratiestudenten te veranderen. Hierdoor wordt er ingespeeld op de stereotypering en vooroordelen waarover studenten en slb'ers in ons onderzoek vertelden. Een belangrijke aanbeveling is om meer aandacht te creëren voor eerstegeneratiestudenten door ze aan bod te laten komen in voorlichtingsfilmpjes of door ze testimonials te laten schrijven. Zo wordt er direct ingespeeld op de sociale en culturele factoren die bijdragen aan het ontstaan van psychologische barrières (Easterbrook et al., 2019).

Veel van de obstakels waar eerstegeneratiestudenten tegenaanlopen zorgen voor psychologische barrières. Door het ontbreken van rolmodellen en het gevoel dat ze niet aan de 'ongeschreven normen' voldoen, twijfelen ze regelmatig aan hun eigen capaciteiten of aan hun plek binnen het hbo. Deze twijfels zijn vaak ongegrond, maar kunnen door het mechanisme van een *self-fulfilling prophecy* toch werkelijkheid worden: wie denkt dat die niet past of niet goed genoeg is, gaat zich daar onbewust naar gedragen (Jussim & Harber, 2015). Niet omdat het waar is, maar omdat de overtuiging zelf beperkend werkt. Op dit vlak kunnen zogenaamde wise-interventies uitkomst bieden.

Wise-interventies kunnen psychologische obstakels bij eerstegeneratiestudenten doorbreken (Easterbrook & Hadden, 2021). Deze interventies richten zich op het verminderen van ongelijkheden door te focussen op subjectieve ervaringen en percepties van studenten die onderpresteren. Deze interventies zijn bedoeld om studenten te helpen hun zelfbeeld en interpretaties van situaties op een positievere manier te bekijken, zodat ze minder psychologische obstakels ervaren tijdens hun studie aan het hbo. Door deze interventies kunnen studenten effectieve copingmechanismen ontwikkelen (Easterbrook & Hadden, 2021).

Easterbrook & Hadden (2021) beschrijven verschillende wise-interventies die zich richten op negatieve verwachtingen ten opzichte van eerste-generatiestudenten, het gebrek aan positieve representatie en een ervaren mismatch met het onderwijs. Deze interventies pakken psychologische barrières aan door middel van vijf verschillende benaderingen: 1) het herwaarderen eigenwaarde, 2) het creëren van een gevoel van thuis zijn op het hbo, 3) het geven van inzicht in waarden van het onderwijssysteem die ook passen bij een eerste-generatiestudent, 4) het bevorderen van een growth mindset en 5) het inzicht geven in de waarde van het onderwijs. Door middel van deze interventies leren studenten gerichte copingmechanismen om hun gedachten te veranderen. Het succes van de voorgestelde interventies hangt af van de omgeving waarin de student zich bevindt (Easterbrook & Hadden, 2021).

Docentprofessionalisering

Om een inclusieve en ondersteunende omgeving voor eerstegeneratiestudenten te creëren is van belang dat docenten weten hoe ze eerstegeneratiestudenten kunnen ondersteunen (Dialogic, 2024). Ons onderzoek toonde aan dat slb'ers zich vaak handelingsonbekwaam voelen. Daarom is het essentieel dat docenten zich bewust worden van hun eigen ideeën over eerstegeneratiestudenten en leren hoe zij een leeromgeving kunnen creëren waarin zij zich thuis voelen en gemakkelijk toegang tot informatie hebben.

Kanttekeningen bij het onderzoek

In het onderzoek richtten we ons op belemmeringen die eerstegeneratiestudenten ervaren. Het is hierbij goed om te realiseren dat studenten zich vaak niet bewust zijn van hun status als eerstegeneratiestudent en dat het vaak geen belangrijk deel is van hun identiteit en dus van wie zij zijn (De Coninck, 2023). De term wordt bovendien, in de Nederlandse context soms als stigmatiserend ervaren (Van de Korput, 2022). Ook blijkt uit het onderzoek van de Conink en Dekker (2025) dat studenten hun eigen eerstegeneratiestatus verschillend interpreteren. De vraag is dan ook wat te doen? Moet er aandacht zijn voor de problemen van deze studenten of worden studenten dan juist een probleem aangepraat? Wij zijn van mening dat het wel goed is om hier aandacht voor te hebben. Het feit dat studenten hun ervaringen niet direct koppelen aan het eerstegeneratiestudent zijn, wil niet zeggen dat ze geen belemmeringen ervaren (Kamans & Langeloo, 2025). Het verschil zit hem echter in het attributieproces. Worden deze ervaringen gelinkt aan het eerstegeneratiestudent zijn, of wordt de ervaring vooral aan henzelf toegeschreven? Het wel benoemen van ervaringen kan dan ook taal geven aan hoe studenten zich voelen en wat daar een verklaring voor kan zijn.

In het huidige onderzoek spraken we met eerstegeneratiestudenten over hun ervaringen in de vorm van diepte-interviews en panelgesprekken. De belemmeringen die zij beschreven herkennen we in de bestaande literatuur. Echter, het onderzoeksontwerp stelt ons niet in staat na te gaan in hoeverre deze ervaringen uniek zijn voor eerstegeneratiestudenten of dat alle studenten dergelijke ervaringen hebben. Daarnaast weten we ook niet of de beschreven ervaringen voor alle eerstegeneratiestudenten gelden. Het feit dat de belemmeringen ook voorkomen in de literatuur sterkt ons wel in het idee dat het hier gaat om ervaringen die te maken hebben met eerstegeneratiestudent zijn.

Tot slot

Echte gelijkwaardigheid vereist zowel gelijke kansen voor de poort van het hoger onderwijs als gelijke kansen op succes en ontwikkeling binnen én buiten de opleiding. Het is van belang dat niet alleen het studiesucces in termen van ECTS en cijfers wordt bevorderd maar ook het studentsucces, in termen van persoonlijke ontwikkeling (Dialogic, 2024). Dit begint met het erkennen van obstakels die niet altijd zichtbaar zijn, en met het inzetten van interventies die zowel de eerstegeneratiestudent als het systeem waarin zij zich bevinden versterken. Op deze manier zetten we eerstegeneratiestudenten in hun kracht en zorgen we ervoor dat het onderwijs ook toegankelijk is voor deze studenten.

Bijlages

5.1 Formulieren en vragenkaartjes panelgesprekken

Formulier Student / Alumnus

Als eerste uit het gezin of familie die deelneemt aan een studie op het HBO,

- Waar loop / liep je als eerstegeneratiestudent tegen aan?
- Waar heb / had je als eerstegeneratiestudent behoefte aan?
- Wie of wat is voor jou als eerstegeneratiestudent belangrijk (geweest) en waarom?
- Wat zou je, op basis van jouw ervaringen als eerstegeneratiestudent willen veranderen op de Hanze?
- Tenslotte, heb je suggesties voor of voorbeelden van mogelijke acties of activiteiten die wij (de Hanze) zouden moeten ondernemen? Plus, wat zou het aantrekkelijk maken voor een eerste-generatiestudent om daar aan mee te doen?

Formulier Studieloopbaanbegeleider

In gesprekken met / begeleiding van studenten,

- Houd je dan rekening met mogelijke specifieke eerstegeneratiestudent aspecten?
- Zo ja, welke?
- Zo niet, is het iets wat desalniettemin toch van belang kan zijn?
- Waarom denk je dat?
- Waar heb je behoefte aan als studieloopbaanbegeleider als het gaat om begeleiding van deze groep studenten?
- Tenslotte, heb je suggesties voor of voorbeelden van mogelijke acties of activiteiten die wij (de Hanze) zouden moeten ondernemen? Plus, wat zou het aantrekkelijk maken voor een eerste-generatiestudent om daar aan mee te doen?

Vragenkaartjes Algemeen

- Hoe is het om de eerste generatie te zijn die naar het hbo gaat?
- Kun je daar wat over vertellen?
- Wat vond je lastig toen je ging studeren?
- Zijn er situaties geweest waarin je tegen bepaalde dingen aanliep die te maken hebben met het eerstegeneratiestudent zijn?

Vragenkaartjes Binding & Identiteit

Met binding bedoelen we hoe verbonden je je voelt met de Hanze / met jouw opleiding. Dit is de mate waarin je je thuis voelt, maar ook waarin je je gezien en gewaardeerd voelt.

- Voel jij je op dit moment verbonden met de Hanze / met de opleiding / met de docenten / met de medestudenten?
- Is dit altijd zo geweest?
- Kun je vertellen of er dingen gebeurd zijn, hoe klein dan ook, die jouw gevoel van binding beïnvloed hebben?
- Wat gebeurde er?

Vragenkaartjes Zelfvertrouwen/zelfredzaamheid

- Heb je er vertrouwen in dat het je lukt om jouw studie goed te doorlopen? Wat maakt dat je dit vertrouwen meer of minder hebt?
- Zijn er bepaalde mensen of gebeurtenissen (positief of negatief) geweest, die van invloed zijn geweest op het vertrouwen dat je hebt om jouw studie goed te doorlopen?
- Kun je de situatie beschrijven?

Vragenkaartjes Netwerk/omgeving

- In hoeverre kun je terugvallen op anderen – op de universiteit, thuis, medestudenten?

5.2 Interview opzet (Storytelling)

“Er is ooit een moment in je leven geweest dat je dacht: ‘Ik ga studeren aan het hbo’. Wat maakte dat je tot dit moment kwam? Hoe zag dit moment er uit?”

Doelvragen doormiddel van:

- Hoe was dit voor jou?
- Wat zei je toen tegen jezelf?
- In hoeverre was dit jouw eigen keuze?
- Wat maakte dat je deze opleiding een passend doel vond?

“Tijdens de eerste weken van je opleiding: Hoe heb je deze ervaren? Wat maakte je mee? Hoe het je de omgang met studiegenoten ervaren?”

Doelvragen doormiddel van:

- Welke gevoelens had je op dat moment?
- Wat zei je toen tegen jezelf?
- Welk gedrag liet je toen zien?
- Zou je een situatie kunnen omschrijven waarin je je absoluut thuis voelde binnen de opleiding?
- Zou je een situatie kunnen omschrijven waarin je je absoluut niet thuis voelde binnen de opleiding?
- Wat had je nodig op dat moment?
- Wat maakt dat deze oplossing op dat moment niet toereikend was?

5.3 Codeboek: voor de poort

Code voor de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Negatieve stereotypes	De eerstegeneratiestudent heeft het idee dat er vooroordelen en stereotypen bestaan over zijn/haar competentie en intelligentie in relatie tot de toegang tot het hbo.	<i>"Nou, ze hadden bij mij op de middelbare school heel erg zeg maar gezegd in de jaren dat je daar dan zit wordt er dan tegen je gezegd van: 'Nou als je straks naar het hbo gaat, dan is dat wel heel anders dan de middelbare school en dan moet je echt alles zelf gaan doen en er wordt niks meer voor je geregeld', en allemaal dat soort termen. Dus ik ging er een beetje van uit van: 'nou komt met hbo, dat is hoger niveau dan havo', dacht ik."</i>
	Geschiedenis van onderpresteren	<i>"En de ouders zijn ook niet echt gestimuleerd om het hogerop te zoeken of om verder te gaan studeren."</i>
Geen rolmodellen	Het ontbreken van rolmodellen die eerstegeneratiestudenten laten zien dat zij ook in staat zijn hoger onderwijs te volgen	<i>"Dus dan ben je denk ik wat eerder op jezelf aangewezen. Ik heb verder ook geen broers of zussen die mij daarbij konden helpen, die bijvoorbeeld wel gestudeerd hebben en mij daar wat wegwijzer in konden maken. Dus eigenlijk heb ik het altijd op die manier een beetje in mijn eentje moeten doen."</i>
	Numerieke onderrepresentatie	<i>"Because like, sure, neither my father or my mother or even, like the grandparents, they really haven't pursued any kind of higher education."</i>
Ontbreken menselijk kapitaal	Het ervaren van financiële druk en/of afwezigheid van financiële hulpbronnen. Bijvoorbeeld: leenaversie of het hebben van een bijbaan naast de studie (meer dan 8 u. per week)	<i>"Ik heb altijd de hele zomervakantie gewoon veel gewerkt, zeg maar zodat ik mijn eerste lading schoolboeken kon kopen."</i>
	Ontbreken sociaal kapitaal	<i>"Ik was de eerste die ging studeren, dus dat was allemaal nieuw. Niemand kon mij helpen. Ik denk dat dat wel voor meer onzekerheid heeft gezorgd dan als iemand ernaast stond en zei van: hé, dit gaat er gebeuren en zo ziet het eruit."</i>
Ontbreken know-how hbo (Cultureel kapitaal)	Beperkte bekendheid met de academische cultuur, sociale codes, manier van werken in het hoger onderwijs, onduidelijke verwachtingen, en beperkte vaardigheden of houdingen die gevraagd worden in de academische context. (focus student)	<i>"Maar dat weten studenten niet, dat het wel goed komt als ze eenmaal gaan werken. Maar die beleving is er nog niet en er is ook onwetendheid van wat gaat het mij opleveren en wat ik kan ik er later mee? Of hoeveel is het waard? Dat zorgt er weer voor dat het nou allemaal weer wat enger wordt, denk ik. Dat is denk ik wel een groot ding voor eerstegeneratiestudenten dan überhaupt voor studenten die wel ouders hebben of familieleden die hebben gestudeerd."</i>
	Ontbreken schoolbevorderende gedragspatronen (Cultureel kapitaal)	<i>"Maar mijn vader bijvoorbeeld is laaggeletterd en die las überhaupt niks. Dus als wij formulieren moesten invullen, dan kon hij dat niet. Dus ja, en dat is iets wat wij allemaal niet zo op ons netvlies hebben, dat dat nog kan. Voorlichtingsfilmpjes en voorlichtingsbrochures: dat ziet toch iedereen? Nee dus."</i>

Code voor de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Sociale identiteitsdreiging	De eerstegeneratiestudent is 'bang' om het negatieve stereotype beeld te bevestigen	<i>"Dat vind ik wel lastig. Ja, want je wilt het toch graag goed doen en ook gewoon voor jezelf, natuurlijk vooral voor jezelf. Maar je wilt ook niet zeggen van, oh kijk, ja je hebt gelijk: het lukte me toch niet vanaf het mbo naar het hbo. Dus je zit dan in tweestrijd. Maar goed, ik ben natuurlijk ook maar net begonnen. "</i>
Identiteitsincompatibiliteit	De student denkt voorafgaand aan het studeren aan het hbo, dat zijn/haar sociale achtergrond <u>niet</u> past bij het zijn van een hbo-student	<i>"Ik vind het enerzijds terecht dat ze te horen krijgen van let op: "hbo is wel iets anders dan mbo en tegelijkertijd zit er ook een soort waarschuwend vingertje bij, waardoor ze hier al binnenkomen met: 'Ik ben maar een mbo-student'. En dat hoor ik best veel. "</i>
Gebrek aan sense of belonging	De student denkt voorafgaand aan het studeren dat hij/zij weinig verbondenheid zal ervaren met o.a. de leeromgeving, studenten en docenten	<i>niet toegekend</i>
Gebrek aan self-efficacy	De student heeft weinig vertrouwen in het eigen kunnen met betrekking tot de studie.	<i>"Ja, maar wat als het niet goed komt, want wat als het me niet lukt, dus dat heeft ook weer een beetje een soort druk."</i>
Intersectie	Achtergrondkenmerken van een student kunnen elkaar beïnvloeden en versterkend werken, zoals land van afkomst en het zijn van eerstegeneratiestudent.	<i>"Nou, voor mij is een verschillende ervaring, want ik ben ook buitenlander, dus ik kom uit Aruba, dus als eerste in mijn familie, die ooit in een hbo moeten gaan, is een hele ervaring. Het is een hele nieuwe ervaring en ook dus je krijgt ook een manier van denken van oké, je gaat naar een nieuwe land, dus dan moet je ook daar even aan wennen en de cultuur aanpakken."</i>
Obstakels overwinnen (onderdeel cultureel kapitaal)	Capaciteiten van studenten of copingstrategieën waarmee studenten omgaan met obstakels in hun onderwijsloopbaan voor de toegang tot het hbo. Bijvoorbeeld: copingstrategieën, veerkracht, ambitie.	
Zelfreflectie SLB'er*	Het tekstdeel duidt op een reflectie op een eigen ervaring als eerstegeneratiestudent	<i>"Dat herken ik ook, van je kan niet eigenlijk terugvallen op je ouders, dus, je moet het allemaal zelf wel uitzoeken en dat zorgt ook dat je initiatief neemt en dat je nou ja, wat krachtiger wordt. Zeg maar."</i>

Subcodes voor de poort

Code voor de poort	Subcode voor de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Ontbreken schoolbevorderende gedragspatronen (Cultureel kapitaal)	Verwachtingen familie hoger onderwijs_negatief	<i>Vanuit de (thuis)achtergrond worden uitspraken gedaan die erop duiden dat de student niet thuishoort in de cultuur van het hoger onderwijs en/of het is niet vanzelfsprekend om te studeren</i>	<i>"Dat je dan elke keer signalen krijgt: je kunt ook gewoon gaan werken of ga maar geld verdienen."</i>
	Vervreemding thuismilieu	<i>Uit het tekstdeel blijkt dat de student zich vervreemd voelt van het thuismilieu en/of loyaliteitsconflicten ervaart door het stijgen op de sociale ladder.</i>	<i>niet toegekend</i>
	Verwachtingen familie hoger onderwijs_prestatiedruk	<i>De student ervaart een prestatiedruk om te voldoen aan de verwachtingen van de familie</i>	<i>"Eén student, ik zeg: vind je het leuk hier, die zei: nee, maar het moet van mijn moeder, want die had zelf graag willen studeren en die heeft de kans niet gehad en dat zo ook, hè."</i>
Obstakels overwinnen (onderdeel cultureel kapitaal)	Emotiegerichte coping	<i>Het omgaan met een obstakel door emotionele stress te verminderen, bijv. jezelf geruststellen (ontspannen, emotionele support zoeken), negatieve emoties uiten, focussen op negatieve gedachten, pogingen om uit de situatie te komen (vermijden, niet accepteren, wishful thinking)</i>	<i>"Dus kan het best zijn dat ik dan als bescherming tegen mezelf heb gezegd van: 'Nouja, het hele hoger onderwijs en studeren en een goede baan vinden is voor haar. En wat er met mij gebeurt: dat komt wel</i>
	Probleemgerichte coping	Het omgaan met een obstakel door te focussen op het verminderen/weghalen van de stressor	<i>"Het is een hele nieuwe ervaring en je krijgt ook een manier van denken van oké, je gaat naar een nieuwe land, dus dan moet je ook daar even aan wennen en de cultuur aanpakken. En ja, je krijgt, je komt een grote school. Oké, wat moeten we nu? Dus daar, daar is ook een grote ervaring voor mij, dus toen ik die eerste jaar was, maar daarna, ja, daarna, ja, je krijgt het denken van oké, want ik, ik kom ook van vanuit een havo school, dus daar is wel een havo, maar niet een HBO op het eiland. Dus iedereen moet, die wilt studeren, moeten ze naar Nederland gaan sturen."</i>

Codeboek: na de poort

Code na de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Negatieve stereotypes	De eerstegeneratiestudent heeft het idee dat er vooroordelen en stereotypen bestaan over zijn/haar competentie en intelligentie in relatie tot het zijn van hbo-student	<i>"Dus ik denk dat het gesprek daarover al heel mooi kan zijn en dat we dan niet moeten zozeer moeten denken van oh. Er is eentje die, hè de eerstegeneratiestudent is hier de probleemhebber."</i> <i>"Maar ik denk, als het gespreksonderwerp zou gaan over de eerstegeneratiestudent, dan denk ik dat die schaamte ook wel weer wegvalt want het is juist de schaamte van ik doe het undercover."</i>
	Geschiedenis van onderpresteren	<i>niet toegekend</i>
Geen rolmodellen	Het ontbreken van rolmodellen die eerstegeneratiestudenten laten zien dat zij ook in staat zijn hoger onderwijs te volgen	<i>"Meestal krijg je ook, krijg je niet zoveel contact met oudere hbo-studenten dus die afgestudeerd zijn, die mis je ook die kennis van iemand, oh die heb ik kunnen vragen, van hoe ging het met jou of hoe was het? Ja, dat was ook. Dat is ook moeilijk. Dat je niet zoveel kennis van oudere studenten of afgestudeerde studenten hebt die je misschien kan helpen."</i>
	Numerieke onderreprestatie	<i>"Dus voor mij is het besefmoment dat ik eerstegeneratiestudent ben omdat ik de enige in mijn familie ben die zo'n opleiding doet."</i>
Ontbreken menselijk kapitaal	Het ervaren van financiële druk en/of afwezigheid van financiële hulpbronnen. Bijvoorbeeld: leenaversie of het hebben van een bijbaan naast de studie (meer dan 8 u. per week)	<i>"Ik hoor soms uit studenten dat er ook heel veel leenangst is, juist bij die eerstegeneratiegroep, en die gaan dan inderdaad heel hard werken, dus daarom krijg je overbelasting of uitval"</i>
	Ontbreken sociaal kapitaal	<i>"Um, I can't really rely on my family because I am the first generation university student. Because every time I call home I'm like complaining about some class or another. Um, they can't relate to it, so they don't know how to like, um, be supportive in a way that could benefit me in that way."</i>
Ontbreken know-how hbo (Cultureel kapitaal)	Beperkte bekendheid met de academische cultuur, sociale codes, manier van werken in het hoger onderwijs, onduidelijke verwachtingen, en beperkte vaardigheden of houdingen die gevraagd worden in de academische context. (focus student)	<i>"Vooral de termen en de werking van het HBO vond ik lastig. Het is gewoon compleet anders dan wat je op de middelbare school doet, mbo, daar zijn gewoon lessen, praktijk en er is een beetje al een pad neergelegd. Wat je moet doen, wat om je diploma te krijgen. En hier is het van: nou, je kunt gewoon je vakken doen, maar ook heel veel dingen regelen, vooral met bijvoorbeeld professionele dingen, bijvoorbeeld echt met bedrijven werken."</i>
	Ontbreken schoolbevorderende gedragspatronen (Cultureel kapitaal)	<i>"En als niemand snapt dat je naast je studie ook moet studeren en dat je niet een bijbaantje kan hebben van zoveel uur en dat je niet zelf heel veel geld kan verdienen omdat je aan het studeren bent, dan is dat wel lastig, want dan moet je daar de hele tijd tegen opboksen."</i>

Code na de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Sociale identiteitsdreiging	De eerstegeneratiestudent is 'bang' om het negatieve stereotype beeld te bevestigen	<i>niet toegekend</i>
Identiteitsincompatibiliteit	De student denkt tijdens het studeren aan het hbo, dat zijn/haar sociale achtergrond niet past bij het zijn van een hbo-student	<i>"Maar er zit ook dus iets aan het gevoel van hoor ik hierbij, pas ik hier ofzo, er zitten twee kanten (emotioneel vangnet en identiteitsincompatibiliteit) aan."</i>
Gebrek aan sense of belonging	De student ervaart tijdens het studeren aan het hbo weinig verbondenheid met o.a. de leeromgeving, studenten en docenten	<i>"Ja ik heb één vriendin gemaakt en dat is nu ook mijn huisgenoot zeg maar, ik kan met haar heel goed vinden. Maar daar blijft het ook wel bij. Want ja, ik weet niet, ik klik niet echt goed met mensen op de opleiding en niet dat ik ze niet mag ofzo, of dat ik niet met hen kan praten, want ik kan gewoon prima overleggen met ze en samenwerken enzo. Alleen ze zijn niet echt mijn type mens. Maar ja vind ik ook niet erg, ik heb vrienden genoeg."</i>
Gebrek aan self-efficacy	De student heeft weinig vertrouwen in het eigen kunnen mbt de studie	<i>"When I was facing a plenty of issues regarding my anxiety, regarding my self- worth, that ultimately led to burnout, which also previously mentioned self, uh, self set expectations that also kind of cut off, drag my mental well-being all the way to the ground in a sense."</i>
Intersectie	Achtergrondkenmerken van een student kunnen elkaar beïnvloeden en versterkend werken, zoals land van afkomst en het zijn van een eerstegeneratiestudent	<i>"En ik vraag inderdaad ook: hoe is je gezinssituatie, hè? En dan moet je ver reizen en sommige dingen hebben heel erg te maken met nou of bijvoorbeeld de ouders gescheiden zijn."</i>
Obstakels overwinnen	Capaciteiten van studenten of copingstrategieën waarmee studenten omgaan met obstakels tijdens hun studie aan het hbo. Bijvoorbeeld: copingstrategieën, veerkracht, ambitie	
Reflectie SLB'er	Het tekstdeel duidt op een reflectie op een eigen ervaring als eerstegeneratiestudent	<i>"Dat herken ik ook, van je kan niet terugvallen op je ouders. Dus je moet het allemaal zelf wel uitzoeken en dat zorgt ook dat je initiatief neemt en dat je nou ja, wat krachtiger wordt zeg maar."</i>

Subcodes na de poort

Code na de poort	Subcode na de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Negatieve stereotypen	Docentverwachtingen	<i>Negatieve verwachtingen van docenten over de competentie en intelligentie van eerstegeneratiestudenten tijdens hun studie aan het hbo</i>	<i>niet toegekend</i>
Ontbreken menselijk kapitaal	Reisafstand*	<i>De reisafstand wordt ervaren of gezien als een drempel</i>	<i>"De energieverdeling wordt anders in een loop van een jaar van studenten die veel moeten reizen of niet"</i>
Ontbreken sociaal kapitaal	Ontbreken ondersteuning docent	<i>De eerstegeneratiestudent kan niet of in mindere mate vertrouwen op de steun en/of hulp van de docent (bijvoorbeeld: de docent geeft aan dat eerstegeneratiestudent zijn niet een bespreekbaar onderwerp is)*</i>	<i>"Nee, dus, ik heb ook opgeschreven het is niet iets wat ik, als ik een student ontmoet of als je met een student in gesprek bent. Is het niet een onderwerp eigenlijk?"</i>
Ontbreken schoolbevoorderend gezins- en taalklimaat (Cultureel kapitaal)	Verwachting- en familie hoger onderwijs_ negatief	<i>Vanuit de (thuis)achtergrond worden uitspraken gedaan die erop duiden dat de student niet thuishoort in de cultuur van het hoger onderwijs en/of het is niet vanzelfsprekend om te studeren</i>	<i>niet toegekend</i>
	Vervreemding thuismilieu	<i>Uit het tekstdeel blijkt dat de student zich vervreemd voelt van het thuismilieu en/of loyaliteitsconflicten ervaart door het stijgen op de sociale ladder.</i>	<i>niet toegekend</i>
	Verwachting- en familie hoger onderwijs_ prestatiedruk	<i>De student ervaart een prestatiedruk om te voldoen aan de verwachtingen van de familie</i>	<i>"So simply because that's, as previously said, what you've learned, uh, what I've at least learned and how I, how I feel like I've grown as a person before that, uh, uh, during my studies here. Because at first they, uh, I, uh, I did say that I wasn't very, stressed by, by the opinion and standard that my parents have put upon me. I wasn't really faced upon upon it, but they doubted, uh, but uh, in the end, of course, there is still plenty of anxiety surrounding it of how, like, how like pass. Uh, what about the grades? So like, what about how we perform? Like, a lot about a lot about these things."</i>
Obstakels overwinnen	Emotionele coping	<i>Het omgaan met een obstakel door emotionele stress te verminderen, bijv. jezelf geruststellen (ontspannen, emotionele support zoeken), negatieve emoties uiten, focussen op negatieve gedachten, pogingen om uit de situatie te komen (vermijden, niet accepteren, wishful thinking)</i>	<i>"Ja eigenlijk gewoon weer hetzelfde, gewoon doen en gewoon beseffen van: 'je zit hier niet, tuurlijk het is leuk, maar je zit hier niet om vrienden te maken."</i>
	Probleemgerichte coping	<i>Het omgaan met een opbstakel door te focussen op het verminderen/weghalen van de stressor</i>	<i>"Ik heb vooral het eerste jaar echt heel veel moete uitzoeken. Hoe kan ik het beste leren? bijvoorbeeld, welke strategie kan ik daarvoor gebruiken?"</i>

Codeboek: suggesties en behoeftes

Code na de poort	Betekenis code	Voorbeelden
Doorbreken stereotype	De genoemde suggesties/behoeftes hebben betrekking op het doorbreken van stereotypes rondom eerstegeneratiestudenten	<i>"Voorlichting geven over (in)directe invloeden waar een 1e jaar student onderhevig aan kan zijn. En die bespreken en normaliseren voor oplossingen."</i>
Informatievoorziening (cultureel kapitaal)	Uitspraken over de vindbaarheid, kwaliteit, hoeveelheid en afstemming van informatievoorziening op de behoeftes (denk bijvoorbeeld aan taalgebruik) van de student	<i>"Misschien een dag voor eerstegeneratiestudenten. Een kleine speedcursus ofzo van nou wat wordt er in het eerste jaar van je verwacht."</i>
Sociaal-psychologische ondersteuning (sociaal kapitaal)	Uitspraken over de vindbaarheid, kwaliteit, hoeveelheid en afstemming van sociaal-psychologische ondersteuning op de behoeftes van de student	<i>"Meer tijd met ouderejaars door de jaren heen. Ook met een uurtje inloop bijvoorbeeld. Volgens mij heb je wel een buddysysteem bij eerstejaars, misschien is een speciale buddy voor eerstegeneratiestudenten ook een idee. [...] Dan kun je een beetje kennis uitdelen zodat ouderejaarstudenten tips of meer informatie kunnen geven aan eerstegeneratiestudenten."</i>
Materiële ondersteuning (menselijk kapitaal)	Uitspraken over de behoefte aan materiële ondersteuning	<i>"Loket waar je terecht kan als je geldproblemen hebt, bijvoorbeeld om boeken te kopen."</i>
Docentprofessionalisering	Behoeftes van docenten/slb'ers op het gebied van ondersteuning geven aan eerstegeneratiestudenten	<i>"Wat ik een mooie vorm vind: er zijn op dit moment ook allerlei Hanze collega's bezig met klimaatgesprekken en die hebben daar superleuke werkvormen en daar horen draaiboeken bij. Zoiets zou ik wel interessant vinden als er zoiets zou komen voor slb'ers of voor docenten in het algemeen. Een middag waarin je dan wat werkvormen, wat manieren, wat voorbeelden leert. Een beetje interactief: hoe kan je dit doen? Hoe doe je dat? Een beetje over de streep-achtig. Ik denk dat ik dat wel interessant zou vinden."</i>
Onderzoek	Uitspraken over behoeftes op het gebied van onderzoek naar eerstegeneratiestudenten	<i>"Je zou met je onderzoekopzet ook de geboortedatum of startdatum voor het onderwijs moeten meenemen, want het zou best kunnen zijn dat generaties van elkaar verschillen. En voordat je het weet gaan we een interventie bedenken die gebaseerd is op de vijftigers van nu."</i>

Referenties

Bourdieu, P. (2018). The forms of capital. In *The sociology of economic life* (pp. 78-92). Routledge.

Van den Broek, A., Termorshuizen, T., & Cuppen, J. (2023). *Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021–2022; Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie HO&S*. Nijmegen: ResearchNed.

De Coninck, Lieve. “‘First-Generation Student’: A Helpful or Stigmatising Label in Dutch Student Life?” *AnthroArt*, 4 Aug. 2023, opgehaald van: <https://theanthro.art/first-generation-student-a-helpful-or-stigmatising-label-in-dutch-student-life-lieve-de-coninck-illustration-by-eline-veldhuisen/>.

De Coninck, L. & Dekker, I. (2025). *Vergelijking tussen sociologisch en psychologisch overbruggingsprogramma voor eerstejaars en eerstegeneratiestudenten*.

Dialogic (2024). *Een serieuze zaak*. In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschap, den Haag.

Easterbrook, M. J., & Hadden, I. R. (2021). Tackling Educational Inequalities with Social Psychology: Identities, Contexts, and Interventions. *Social Issues and Policy Review*, 15(1), 180–236. <https://doi.org/10.1111/sipr.12070>.

Easterbrook, M. J., Hadden, I. R., & Nieuwenhuis, M. (2019). Identities in Context: How Social Class Shapes Inequalities in Education. In J. Jetten & K. Peters (Eds.), *The Social Psychology of Inequality*, 103–121. Doi: 10.1007/978-3-030-28856-3_7.

Elffers, L., Basnet, N., van Diepen, M., Duesman, M., Ebbinge, J., van Herpen, S., Kamans, E., Kusurkar, R. A., Langeloo, A., Meeuwisse, M., Prenger, R., Scheerens, L., Schreurs, M., van Wanrooij, B., Wiersema, D., & Wouters, A. (2024). *Toegankelijk hoger onderwijs voor, door en na de poort*. Eindrapport NRO. (projectnummer 40.5.19945.602).

Elffers, L. (2018). *Toegankelijkheid van het hbo: Een complex vraagstuk naar handreiking voor de praktijk*. Hogeschool van Amsterdam.

Elffers, L., & Vervoort, M. (2018). *Op weg naar het hbo: Havo-leerlingen en mbo-studenten over de overstap naar het hbo: overwegingen, verwachtingen en ondersteuningsbehoeften*. Hogeschool van Amsterdam, Lectoraat Beroepsonderwijs.

Herweijer, L. & Turkenburg, M. (2016). *Wikken en wegen in het hoger onderwijs. Over studieloopbanen en instellingsbeleid*. Opgehaald van: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2016/10/06/wikken-en-wegen-in-het-hoger-onderwijs>.

Honnicke, T., & Broadbent, J. (2016). The influence of academic self-efficacy on academic performance: A systematic review. *Educational Research Review*, 17, 63-84. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2015.11.002>

Inspectie van het Onderwijs (2023). *De Staat van het Onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

John, E. P. S., Hu, S., & Fisher, A. S. (2011). *Breaking through the access barrier: How academic capital formation can improve policy in higher education*. Routledge.

Jussim, L., & Harber, K. D. (2005). Teacher Expectations and Self-Fulfilling Prophecies: Knowns and Unknowns, Resolved and Unresolved Controversies. *Personality and Social Psychology Review*, 9(2), 131–155. https://doi-org.nlhgh.idm.oclc.org/10.1207/s15327957pspr0902_3.

van de Korput, J (2022). “Eerstegeneratiestudenten: Een Groep Apart?” *Journal of Social Intervention: Theory & Practice*, vol. 31, no. 3, 3, 2022, pp. 64–71, <https://doi.org/10.54431/jsi.743>.

Kuppens, T., Spears, R., Manstead, A. S. R., Spruyt, B., & Easterbrook, M. J. (2018). Educationism and the irony of meritocracy: Negative attitudes of higher educated people towards the less educated. *Journal of Experimental Social Psychology*, 76, 429–447.

Van Laar, C., Bleeker, D., Ellemers, N., & Meijer, E. (2014). Ingroup and outgroup support for upward mobility: Divergent responses to ingroup identification in low status groups. *European Journal of Social Psychology*, 44, 563–577. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2046>.

Langeloo, A. & Kamans, E. (2025). *Toegankelijkheid van honoursonderwijs voor eerstegeneratiestudenten: psychologische obstakels bij het deelnemen aan honours* [Ongepubliceerd manuscript]. Lectoraat Talentontwikkeling in Hoger Onderwijs en Samenleving, Hanze Groningen.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress appraisal and coping*. New York: Springer.

Niemeijer, C. (2022). *In gesprek met de eerstegeneratiestudent: Een onderzoek naar depsychologische factoren die van invloed zijn bij het wel of niet kiezen voor een honoursprogramma onder eerstegeneratiestudenten*. Hanzehogeschool Groningen.

ResearchNed. (2023). *Monitor Beleidsmaatregelen Hoger Onderwijs 2022-2023*. Opgehaald van: Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2022-2023 | Rapport | Rijksoverheid.nl

Veldman, J., Meeussen, L., & van Laar, C. (2019). A social identity perspective on the social-class achievement gap: Academic and social adjustment in the transition to university. *Group processes & intergroup relations*, 22(3), 403-418. <https://doi.org/10.1177/1368430218813442>

Veraa, F. (2020). *Een vliegende start op het HBO. Eerste ervaringen en opbrengsten van HvA Tune In 2019, een zomerbrugprogramma voor eerstegeneratiestudenten*. Universiteit van Amsterdam.

Visser, D. S. (2019). *Mechanismen van en Interventies bij Intergenerationele Armoede: Een Literatuuronderzoek*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Voogd, J. & Cuperus, R. (2021). *De Atlas van Afgehaakt Nederland*. Kennisbank Openbaar Bestuur.

Winkler, C. & Sriram, R. (2015). Development of a Scale to Measure Academic Capital in High-Risk College Student. *The Review of Higher Education*, 38(4), 565-587. <https://dx.doi.org/10.1353/rhe.2015.0032>.

Wolff, R. (2013). *Presteren op vreemde bodem: een onderzoek naar sociale hulpbronnen en de leeromgeving als studiesuccesfactoren voor niet-westerse allochtone studenten in het Nederlandse hoger onderwijs (1997-2010)* (proefschrift).

